

A görög gondolkodás kezdetei.

Dr. *Sebestyén Károly*: A görög gondolkodás kezdetei Thalestól Sokratesig. Az összes töredékek fordításával. Budapest 1898. 233 lap. Ára 1 frt 50 kr. A „Filozófiai írók tára“ XIV. kötete.

Képét nyújtja e mű „a Sokrates előtti görög gondolkodásnak a megbízható és hitelesekül elismert töredékek alapján“, a mint azokat *Ritter* és *Preller*, később pedig *Mullach* gyűjtötte össze. A töredékek fordításánál majd mindenütt egészen helyesen a Mullach-féle gyűjteményt (Páris 1860—1881.) használja. És pedig e töredékekben megnyilatkozó természet-philosophiai gondolkodást „egész összefüggésében“ tünteti fel, vagyis e kor vizsgálatában ügyesen foglalja össze „a filozófiai, filológiai és történeti szempontokat.“ És mivel szegényes philosophiai magyar irodalmunknak „a szakba vágó, összefüggő története még nincsen“, a mű a böleselet kedvelőinek és különösen előadóinak megbecsülhetlen segédkönyvéül fog szolgálhatni.

Művében azt az eljárást követte, hogy a rengeteg irodalomból felhasználta a legújabb időkig a biztos tudományos megállapodásokat, de egyúttal kritikát alkalmaz ott, „a hol a túlságos diplomácia több merészséget, a nagy divináció több óvatosságot követelt volna.“ A műnek nagyon helyes tárgyalási módszere abban áll, hogy minden egyes böleseleti rendszer kritikai ismertetése után közli az ismertetett írók irodalmi töredékeinek magyar fordítását, s a 9 fejezetben tárgyalt rendszerek elé egy rövidebb s az egész mű elébe egy nagyobb tájékoztató bevezetést adott.

Röth és *Gladisch* felfogásával szemben, mely a görög természet-böleseletet „keleti befolyásnak“ tulajdonítja, szerző *Zeller* és más német böleselet-történetírók nyomán a görög böleseletet „tisztán a görög szellem eredeti alkotásának“ mondja. A görög költészet, a vallásos-ethikai szemlélődés s a politikai viszonyok megteremtették az összefüggő görög természet-böleseleti rendszereket.

Sebestyén könyvének tartalma rövid vázlatban a következő: A görög gondolkodás Thalessel veszi kezdetét, ki írói követőivel egyetemben a világ jelenségeinek halmazát egységbe foglalni törekedett, s oly gondolatokat pedített meg, a melyek a későbbi módszeres természet-tudományok alapjait képezik. Egy Anaximandros p. o., kit *Röth* „kora Humboldjának“ nevez, a La Place és Lavoissier-féle hypothesisnek egyengette az útját, Anasimenes ellenben a későbbi atomista fölfogást indította meg. Túlzottnak tartom azonban szerző ama felfogását, a mely szerint Anaximandros tana az örökös mozgásról s az élő lények előállításáról már „Darwin tana“ volna „egy gyermek ajkán“.

A ion hylozoista természetphilosophusokra Herakleitos következik, kinek jelentőségét szerző „a természeti és szellemi világ közötti elszakíthatatlan kapcsolatok létesítésében“ látja, s ki — kora Hegelje — a legjelentékenyebb gondolkodó a Sokrates előtti bölesek között.

Pythagorassal és követőivel az itáliai gyarmatokra költözik a görög természetböleselet. Mystikus bölesek, s mégis nagy matematikusok, kik a világrendet erkölcsi tulajdonságokkal is felruházott számokban fejezik ki, s ez által természetlen és szörszállhasogató symbolikába estek.

Új és pedig pantheistikus talajra lép a görög gondolkodás az eleai iskolával. Eszmevilága megteremti a kritikus helyzetet, sőt egyik követője Zeno a dialektika feltalálója. A világgal azonosított istenség itt nemcsak egy, hanem egységes is, sőt változhatatlan. Az entholgiai pantheismus elősírója Herakleitos teleologiai pantheismusával szemben.

Anaxagoras értelem-elvével, mint a dolgok lényegével, Attika klasszikus földére lép az olasz természet-böleselet és Perikles korszakát tükrözi vissza. Minden lét a mozgás eredménye, s a mozgás elve az értelem. Itt először akadunk anyagi s a szellemi lét tudatos különbségére.

Empedokles az erő és az anyag fogalmának különbözőségére jutott el. Az elem fogalmának a megalapítója, úgy, hogy őt Gomperz „Goethe és Darwin előfutójának” mondja.

Az atomista iskola az atomismus elméletének a feltalálója. Annak köszönhetjük a testek áthatatlanságáról, a háromféle halmazállapotról s az anyag elveszthetetlenségéről szóló tanokat. Sőt szerző szerint „a mechanika, a kémia számos fölfedezéssel gyarapodott e nagyfontosságú iskola fölfedezéseivel s az egész mai kémia az atomisták álláspontját tartja vezető elvének”.

A Sokrates előtti bölesek sorát a szofisták zárják be, kik már nem physikusok, hanem dialektikusok, a kikkél az ékesszólás s a vitázás győzött a tudomány felett.

Szerző a Sokrates előtti görög philosophia hiányos forrásait s az azokról szóló régebbi és újabb irodalmat teljesen ismeri. Igazán csupa rommezőkkel és töredékekkel van itt dolgunk. A másodrendű források sem kerülnek ki figyelmét. Az újabb földolgozókat is (*Schleiermacher*, *Teichmüller*, *Brandis*, *Strümpell*, *Zeller* és *Gomperz*) kritikailag méltatja. Tán túlságosan tömjénez Gomperz művének, a melyet egy Curtius, Mommsen, Virchow, Darwin, Tyndall és Arago tudományos művei mellé helyez. A töredékek ügyes kritikai megválasztása, a legismertebb kommentárok követése és szép magyar fordítása és előadása miatt szerző műve kitűnő segédkönyv és határozottan nagy nyereség szegényes magyar philos. irodalmunkban.

(Eperjes.)

Dr. Szlávik Mátyás.